

FALSAFANING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Falsafa fani o'qituvchisi

Ochilov Abrorxon

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti 1-kurs talabasi

Usmonova Madina Uchqun qizi

Annotatsiya: Maqolada falsafaning zamonaviy yo'nalishlarini tahlil qiladi, ularning asosiy tamoyillari, metodologiyalari va jamiyatdagi o'rni haqida so'z yuritadi. Zamonaviy falsafa an'anaviy yondoshuvlarni takomillashtirish va yangi paradigmalarga asoslanadi.

Kalit so'zlar: Empirik metodlar, ijtimoiy psixologiya, falsafiy tajribalar, ontologik mustaqillik, ontologik yangilik, Agenslik Feministik nazariya, noinson agentlik, afrofuturizm, materialist ontologiya

Аннотация: В статье анализируются современные направления философии, рассматриваются их основные принципы, методологии и роль в обществе. Современная философия основана на совершенствовании традиционных подходов и новых парадигмах.

Ключевые слова: эмпирические методы, социальная психология, философские эксперименты, онтологическая независимость, онтологическая инновация, феминистская теория агентности, нечеловеческая агентность, афрофутуризм, материалистическая онтология

Abstract: The article analyzes modern directions of philosophy, discusses their basic principles, methodologies and role in society. Modern philosophy is based on the improvement of traditional approaches and new paradigms.

Keywords: *Empirical methods, social psychology, philosophical experiments, ontological independence, ontological innovation, Feminist theory of agency, nonhuman agency, Afrofuturism, materialist ontology*

Kirish: XXI asrda insoniyat oldida turli ijtimoiy, ekologik, texnologik va axloqiy masalalar turgan bir paytda, falsafa o'zining an'anaviy vazifalaridan tashqari, yangi muammolarni hal qilishga ham qaratilmoqda. Zamonaviy falsafa, o'zining xilma-xilligi va innovatsion yondoshuvlari bilan, insoniyatning murakkab masalalariga javob topishga intiladi. U, nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy yechimlarni ham taklif etadi, bu esa uning dolzarbligini va ahamiyatini oshiradi. Ushbu maqolada, falsafaning zamonaviy yo'nalishlari, ularning asosiy tamoyillari va jamiyatdagi o'rni haqida so'z yuritiladi. Eksperimental falsafa, spekulativ realizm, yangi materializm, kritik postgumanizm kabi yo'nalishlar, insoniyatning o'zgarayotgan ehtiyojlari va yangi savollariga javob sifatida shakllangan. Bu yo'nalishlar, falsafaning an'anaviy chegaralarini kengaytirib, yangi metodologiyalar va yondoshuvlarni taklif etadi.

Asosiy qism: Zamonaviy falsafa, o'zining xilma-xilligi va innovatsion yondoshuvlari bilan ajralib turadi. U an'anaviy falsafiy paradigmalardan tashqari, yangi metodologiyalar va yondoshuvlarni rivojlantirmoqda. Quyida zamonaviy falsafaning asosiy yo'nalishlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

1. Eksperimental falsafa (X-Phi)

Eksperimental falsafa (X-Phi) — bu falsafiy savollarga javob berishda empirik ma'lumotlardan foydalanadigan yangi yo'nalishdir. U odatdagi odamlarning intuitiv javoblarini o'rganish orqali falsafiy tushunchalarni tahlil qiladi. Masalan, erkin iroda va determinizm masalalari bo'yicha eksperimental tadqiqotlar o'tkaziladi.

2. Spekulyativ realizm

Spekulyativ realizm — bu post-Kant falsafasiga qarshi turadigan va inson ongidan mustaqil ravishda mavjud bo'lgan obyektiv realitetni o'rganishga intiladigan yo'nalishdir. Quentin Meillassoux, Graham Harman kabi faylasuflar bu yo'nalishni rivojlantirgan. Ushbu oqim, ontologik mustaqillikni ta'kidlaydi va an'anaviy idealizmga qarshi chiqadi.

3. Yangi materializm

Yangi materializm — bu material dunyoning ontologik tushunilishini qayta ishlashga intiladigan falsafiy yondoshuvdir. U, essentsializm, representatsionizm va antropotsentrizmni rad etadi hamda tabiat/madaniyat, sub'ekt/obyekt, inson/noinson o'rtasidagi dualistik chegaralarni yo'q qiladi. Karen Barad va Jane Bennett kabi faylasuflar bu yo'nalishda muhim ishlarni amalga oshirgan.

4. Kritik postgumanizm

Kritik postgumanizm — bu gumanizmning an'anaviy tushunchalarini tanqid qiladigan va insonni markazlashtirgan dunyoqarashni inkor etadigan yo'nalishdir. U, texnologik rivojlanish, iqlim o'zgarishi va globalizatsiya kabi omillarni hisobga olgan holda, insoniyatning yangi identitetini shakllantirishga intiladi. Donna Haraway va Rosi Braidotti kabi faylasuflar bu yo'nalishni rivojlantirgan.

5. Ontologik turn

Ontologik turn — bu borliqning asosiy mohiyatini o'rganishga qaratilgan falsafiy yondoshuvdir. U, ontologiyaning markaziy o'rnini ta'kidlaydi va borliqni o'zida mavjud bo'lgan xususiyatlar orqali tushunishga intiladi. Bu yo'nalish, ontologiyaning boshqa sohalar bilan o'zaro aloqasini ham o'rganadi.

6. Postgumanizm

Postgumanizm — bu insoniyatdan keyingi holatni o'rganishga qaratilgan falsafiy yondoshuvdir. U, texnologik transformatsiya, axloqiy kengayish va yangi

identitetlarni shakllantirishga intiladi. N. Katherine Hayles kabi faylasuflar bu yo'nalishda muhim ishlarni amalga oshirgan.

Xulosa: Zamonaviy falsafa, XXI asrning murakkab va o'zgaruvchan sharoitlariga javoban, o'zining an'anaviy chegaralarini kengaytirib, yangi metodologiyalar va yondoshuvlarni rivojlantirmoqda. Eksperimental falsafa (X-Phi), spekulativ realizm, yangi materializm, kritik postgumanizm kabi yo'nalishlar, falsafaning o'zini qayta shakllantirishga va yangi savollarga javob topishga intilmoqda.

Bu yo'nalishlar, falsafaning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash, insoniyatning murakkab masalalariga javob topish va yangi qarashlarni ishlab chiqish orqali o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda. Ularning har biri, o'ziga xos metodologiyalar va yondoshuvlar orqali, falsafaning rivojlanishiga hissa qo'shmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Rassel, B. G'arb falsafasi tarixi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2004.
2. Xabermas, Y. Kommunikativ harakat nazariyasi. Moskva: Progress, 1999.
3. Derrida, J. Grammatologiyaga kirish. Paris: Minuit, 1967.
4. Bovuar, S. Ikkinchi jins. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012.
5. Batler, J. Gender muammolari: Feministik nazariyada tanqidiy fikr. Routledge, 1990.
6. Haraway, D. Siyanoborg manifesti. 1985.
7. Quine, W. V. Word and Object. MIT Press, 1960.
8. Foucault, M. Bilim va hokimiyat. Moskva: Nauka, 1998.
9. Chalmers, D. Ongning muammosi. Oxford University Press, 1996.
10. Capra, F. Hayot tarmog'i. San-Fransisko: HarperCollins, 1996